Az első év után

A Zeneművészeti Főiskola Szegedi Tagozatáról

A közelmúltban, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségek keretében osztották ki Szeged város tanácsa 1967. évi művészeti díjait. A díjban Andrássy Lajos, dr. Kovács Sándor Iván, Tarnay István és Vántus István részesült. Szerkesztőségünk ez alkalomból közli Vántus István zeneszerző, a Zeneművészeti Főiskola szegedi tagozata adjunktusának cikkét az egy évvel ezelőtt létrehívott tagozat működésének eredményeiről.

*

Az 1966/67-es tanévben lépett életbe az a reform, amely gyökeresen megváltoztatta a közép- és felsőfokú zenei intézmények életét, szervezeti felépítését. Az országban működő 6 zeneművészeti szakiskola — Budapest, Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs, Szeged — mindegyike két részre szakadt: középfokon tanuló növendékei a *művészeti szakközépiskolák*, tanárképzős hallgatói pedig a *Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola* fennhatósága alá kerültek. Ezzel a reformmal végre megoldódott az az ellentmondásos és egyre inkább tarthatatlan állapot, amely az 1952-ben létrejött úgynevezett zeneművészeti szakiskolák felépítéséből, státusából adódott.

A zeneművészeti szakiskola alapjában véve középfokú oktatási intézmény volt: tanulóinak zöme a gimnáziummal párhuzamosan végezte zenei tanulmányait. Köztudott azonban, hogy a felszabadulás után zeneoktatásunk rendkívül nagy tanárhiánnyal küzdött, s az is hogy ez csak fokozódott, amikor szinte gombamódra szaporodni kezdtek a zeneiskolák illetve ének—zenei általános iskolák. Éppen ennek a tanárhiánynak a leküzdése vezetett arra a gondolatra, hogy a szakiskolák — ha átmenetileg is — képezzenek alsó fokon tanító zenetanárokat. Kezdetben nem is volt semmi baj. Csakhogy ez az „átmeneti" állapot stabilizálódott, s egyre inkább nyilvánvalóvá váltak az elgondolás ellentmondásai. A legszembetűnőbb az volt, hogy középfokú intézmény főiskolai diplomát adott. (Ez később sok gondot jelentett a végzett hallgatók elhelyezkedésénél is, pl. a fizetési besorolásnál.) Természetesen a hallgatók elestek minden olyan kedvezménytől, amely más főiskolák hallgatóit megillette — hiszen középfokú iskolában tanultak. Ezenkívül a tanárok helyzete sem volt problémátlan: heti húsz órában tanítani főiskolai igénnyel — középiskolai státusban — enyhén szólva is előnytelen. Úgy hiszem azonban, hogy a legnagyobb baj mégis az volt, hogy sok *kétség fért a tanítás főiskolai jellegéhez.* S itt elsősorban nem a tanárok egyéni hozzáállásáról, tudásáról van szó, hanem arról, hogy a tanárképzők nem rendelkeztek központilag meghatározott, valóban főiskolai tantervvel, hanem — mint ahogy akkoriban kissé ironikusan mondták — „tájjellegűen" dolgoztak.

Nagyon időszerű volt tehát az a múlt év szeptember elsejével életbe lépő reform, amely a tanárképzést a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola feladatává tette, azaz a szakiskolákban működő tanárképzőket a zeneakadémiához kapcsolta. A Zeneművészeti Főiskola tehát a reform óta egy egyetemi rangú, öt évfolyamos művész- tanárképzős és hat főiskolai rangú, három évfolyamos tanárképző tagozattal dolgozó hatalmas kombinát. S hogy ez az intézmény mennyire egy és oszthatatlan, bizonyítja a tökéletesen egységes irányítás — mind művészi, pedagógiai mind gazdasági vonatkozásban — és különösen az, hogy a hároméves tanárképző hallgatói — ha kifejezetten előadói tehetséggel, tudással rendelkeznek — oklevelük megszerzése után folytathatják tanulmányaikat a művész-tanárképző negyedik—ötödik évfolyamán. Persze a fordítottja is igaz: az ötéves tagozatra tett, kevésbé sikeres felvételi vizsga esetén irányíthatja az igazgatóság a hallgatót a tanárképzőbe — mint ahogyan erre már több esetben is volt példa.

Örömmel jelenthetjük, hogy a szegedi tagozat az eltelt rövid idő alatt is jó munkával hívta magára a figyelmet. Már a reformmal kapcsolatban is nagyon sok egészséges javaslat indult ki innen, s ez a friss szellem most is jellemző a tagozatra. Alapvető pedagógiai-módszertani kísérletezések folynak itt — hogy csak egy példát említsek — az általános pedagógiai és a zenepedagógia közötti kapcsolatok feltárására, illetve az általános pedagógiai zenei területre való átültetésére. Sok értékes gondolattal járult a tagozat az elméleti jellegű tárgyak összehangolásához, különösen stílustörténeti vonatkozásban. S az is igaz, hogy a reform még nem fejeződött be, hiszen az idei tanév az első, amikor mind a három évfolyam beindult — tavaly csak az I.—II. évfolyam került át a főiskolához — s „menetközben" kell rengeteg dolgot tisztázni, rögzíteni.

De nem csak elméleti jellegű feladatai és eredményei vannak a szegedi tagozatnak. Ez az intézmény egyre inkább *Szeged zenei életének bázisa.* Egyrészt mert tanárai zömmel kvalitásos művészek, akiknek művészi munkájára bármikor számíthat — és számít is — a város, másrészt, mert az itt végző hallgatók közül kerülnek ki azok a muzsikusok, akik például a *Szegedi Nemzeti Színház* zenekarának, vagy a *Szegedi Bartók Béla Filharmonikus Zenekar*nak törzsgárdáját akotják — hiszen a tanári pálya mellett ez az út is nyitva áll számukra.

Komoly kulturális tényező továbbá *a tagozat hangversenyélete.* A főiskola jellegéből adódik, hogy évenként több tucatnyi hangversenyre kerül sor. A szinte már kötelező hangversenyek közül is kiemelkedik kettő-három — országos visszhangot váltva ki — mint például a tavalyi *Monteverdi-bemutató,* amelynek híre külföldre is eljutott.

Az idei nagy feladat ilyen vonatkozásban elsősorban a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* ötvenedik évfordulójának méltó megünneplése. A hangversenyekre — amelyeken a tagozat tanárai, hallgatói illetve zenekara mutatnak be többnyire kevésbé ismert szovjet műveket — októberben, novemberben és decemberben kerül sor. A műsor összeállításánál elsősorban az vezetett bennünket, hogy a hangversenyek — ha dióhéjban is — hű *képet adjanak a szovjet zeneszerzés legjobb eredményeiről.* Ennek érdekében a moszkvai zeneművészek szövetségével is kapcsolatot kerestünk.

Az évfordulóval kapcsolatos legnagyobb megmozdulás azonban — s ez megint csak szegedi ötlet megvalósítása — a *tagozatok közötti országos zenei verseny* lesz, amelyen a legjobb hallgatók mérik össze hangszeres tudásukat. Az igen komoly követelményeket támasztó verseny záró előadására decemberben kerül sor.

Végül, de nem utolsó sorban: a tanév végére tervezzük *J. S. Bach* utolsó, torzóként is gigantikus művének *A fúga művészeté*-nek szegedi bemutatását. A szakmai körökben máris komoly érdeklődést kiváltó hangversenyen a tagozat tanárai és zenekara szólaltatják meg ezt a ritkán hallható, zenetörténeti korszakot lezáró remekművet. Reméljük, hogy mind a jubileumi hangversenyen, mind a Bach-bemutatón sok egyetemi oktatót és hallgatót üdvözölhetünk a koncertközönség soraiban.

VÁNTUS ISTVÁN

Egyetemtörténet, művelődéstörténet

Gondolatok a pécsi jubileumi tanulmánykötet kapcsán

BEFEJEZŐDTEK a pécsi egyetemalapítással kapcsolatos ünnepségek, lassan elfogynak a dohányboltok raktáraiból a „600 éves" cigaretta kartonjái is, de a nevezetes évforduló, a magyar felsőoktatás 600 évvel ezelőtt történt elindulásának jubileuma maradandó tudományos értékű kötettel ajándékozott meg bennünket, mely még hosszú ideig emlékeztetője lesz a matuzsálemi születésnap ünnepének. Arról a munkáról van szó, amely a „Jubileumi tanulmányok" (A pécsi egyetem történetéből, szerk.: *Csizmadia Andor,* Pécs, 1967.) címet viseli.

A közép-európai egyetemalapítások gyors egymásutánjából (Prága: 1348, Krakkó: 1364, Bécs: 1365, Pécs: 1367) adódóan a jubileumok egymáshoz való közelsége, a „születésnapi" ünnepségek torlódása, ráadásul a magyar történészek 1966. évi kecskeméti vándorgyűlésének a művelődéstörténet kérdéseit előtérbe helyező állásfoglalása ráirányította a figyelmet a korábban tagadhatatlanul a periférián mozgó egyetemtörténetre.

A krakkói ünnepségekhez a magyar historikusok *Kovács Endre* magyar (A krakkói egyetem és a magyar művelődés, Bp., Akadémiai Kiadó, 1964.) és lengyel (Uniwersytet Krakowski a kultura węgierska, Ossolineum, Bp., Akadémiai Kiadó, 1965.) nyelvű munkája által járultak hozzá. A „Jubileumi tanulmányok"-ban két külföldi szerző munkája szerepel. *Adam Vetulani* krakkói egyetemi tanárnak „A pécsi egyetem, valamint a krakkói és bécsi testvéregyetemek alapításának körülményei", *František Kavka* prágai egyetemi tanárnak „A prágai Károly egyetem, a pécsi egyetem és Dél-Magyarország a XIV. században és a XV. század elején" c. tanulmánya európai távlatokat nyit; az előbbi dolgozat a pécsi egyetemalapítást helyezi el a kor Európájának a császár és a pápa ellentétéből szétszabdalt szellemi atmoszférájában, illetve a közép-európai egyetemek összehasonlító analitikus keletkezés-történetét adja; az utóbbi a prágai és pécsi universitas kapcsolatát és a prágai egyetemnek a délmagyarországi „eretnekség"-re, a huszitizmusra gyakorolt hatását tárgyalja.

AZ ILLUSZTRIS magyar szerzőgárda itteni alkotásainak talán legnagyobb érdeme, hogy menetesek maradnak a provincializmustól, európai összefüggéseiben vizsgálják a pécsi egyetemmel kapcsolatos kérdéseket, s nem utolsósorban ezért olvadnak egységbe mind gondolatiságuk, mind tér- és időbeli távlatokban látó és láttató ábrázolásuk vonatkozásában a külföldi és magyar tudósok munkái. A magyar dolgozatok sorából — a sok kiváló tanulmány közül is — talán *Mezey László* docensé emelkedik ki: „A pécsi egyetemalapítás előzményei (a deákság és hiteleshely kezdeteihez)", amely a magyarországi iskolázás minden bizonnyal első, a 11. század elejéről való, a különös véletlen játékaként Pécshez fűződő emlékétől jut el olyan, lényegesen új megvilágításba helyezett kérdéseken át, mint a korai magyar értelmiség, a III. Béla-féle ismeretes rendelkezés az írásbeliség bevezetéséről, a hiteleshelyek, a pécsi egyetemet létrehozó igények feltárásáig. De a többi, magas színvonalú tanulmány, *Fügedi Erik*nek az „Alsáni Bálint, a pécsi egyetem második kancellárja", *Csizmadia Andor* pécsi egyetemi tanárnak a „Galvano di Bologna pécsi működése és a középkori magyar jogi oktatás egyes kérdései", *Kardos Tibor* budapesti egyetemi tanárnak „A pécsi Egyetemi Beszédek és a humanizmus", *Petrovich Ede* pécsi levéltárosnak „A pécsi egyetemi beszédgyűjtemény", *Bónis György* budapesti levéltári osztályvezetőnek a „Magyi János formuláskönyve és a gyakorlati joggtanítás", *Lengyel Alfréd* győri levéltárigazgatónak „A pécsi Királyi Akadémia története (1785—1802)" című — helyszűke miatt nem részletezhető — dolgozata a feladatul tűzött kérdés vizsgálatát és megoldását adja, bemutatva a 600 évvel ezelőtt elindult magyar felsőoktatás Pécsre lokalizálható, de országos vonatkozású és jelentőségű eseményeit, azok indítékait, mozgatóit. A jubileumi ünnepségsorozat előkészítő munkálatainak lelke, Csizmadia Andor professzor, a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának dékánja e kötet szerkesztői teendőinek elvégzésével értékes és maradandó alkotást ajándékozott a magyar tudományosságnak.

CSAK FÁJLALHATJUK, hogy a társadalomtudományok szegedi művelői nem járultak hozzá cikkeikkel a jubileumi kötethez. Ma már vitathatatlan — s ennek tudatosításához a „Jubileumi tanulmányok" is hozzájárult —, hogy az egyetemtörténet a kultúrhistória, a művelődéstörténet nagyon fontos része. Pár rövid év még, és a szegedi egyetem is jubileumot ülhet. Igaz, hogy az idő adta patina nem olyan nemes, mint a pécsinél, nagyon igaz, hogy a szegedi alapításnak az uralkodó osztályok részéről kimutatott tendenciája sötét és velejéig reakciós volt annakidején, de a közelgő évforduló mégis számvetésre késztet. Csak örülhetünk olyan lépésnek, mint az Egyetemi Archívum felállítása, csak üdvözölhetjük azt, hogy a nemrég zárult Egyetemi Napok megnyitóján *Martonyi* János professzor egyetemünk történetéről tartott előadást. Bár még viszonylag messze vagyunk a jubileumtól, az évforduló közeleg. Egy év alatt nem lehet ötven esztendő történetét megírni. Számot kell vetni a múlttal, amely nem volt „makulátlan", ismertetni kell jelenünket, amely biztató és reményt keltő.

KRISTÓ GYULA

Téka

Karel Kosik: A konkrét dialektikája

KAREL KOSIKOT, a kiváló cseh filozófust, eddig a Gramsci Intézet 1965-ös etikai vitáján elhangzott hozzászólásából ismerte a magyar olvasó (Kosik: Az erkölcs dialektikája és a dialektika erkölcse — Korunk és az erkölcs, Kossuth, 1967). Most végre magyarul is olvasható *A konkrét dialektikája* c. munkája, mely hazánkban immár három kiadást ért meg, s több európai országban is megjelent. A könyv alcíme — *Tanulmány az ember és a világ problematikájáról* — a filozófia egyik legfontosabb, legizgalmasabb kérdéskörének tárgyalását ígéri, egy olyan kérdéskomplexumét, mely bár a marxizmus klasszikus műveiben jelentős helyet foglal el, csak néhány év óta került ismét a marxista gondolkodók érdeklődésének középpontjába. Talán ezzel magyarázható, hogy még a kiadói „fül"-szöveg is az egzisztencializmus témakörébe vágónak tartja a szerző által felvetett kérdéseket, melyek pedig a marxizmus legautentikusabb témái közé tartoznak, mint a *Gazdasági-filozófiai kéziratok*ba, a *Német ideológiá*ba vagy a *Feuerbach-tézisek*be vetett egyetlen pillantás is igazolja.

A négy részből álló tanulmány kiindulópontja az embernek mint aktív, valóságteremtő lénynek elismerése. Ezzel a szubjektivitás kapja meg az őt megillető helyét. Nem mint egzisztencialista kategória, hanem mint egy materialista gyakorlat-koncepció nélkülözhetetlen eleme. A szubjektum-objektum viszony struktúráján belül az aktivitás a szubjektum oldalán van, s nemcsak a természet- és társadalomátalakító tárgyi-érzéki tevékenység, hanem a szűkebb megismerő tevékenység szintjén is: „... válaszolni arra a kérdésre, mi is maga a dolog, lehetetlen annak az aktivitásnak elemzése nélkül, amellyel a dolog megragadható" — mondja a szerző (20. o.). „Úgy hagyni a dolgokat, ahogy vannak — ehhez különös aktivitásra van szükség" (25. o.) — húzza alá másutt, arra célozva, hogy annak megismeréséhez, milyen a dolog önmagában, a szubjektumtól függetlenül, arra van szükség, hogy a szubjektum először megragadja és átalakítsa a dolgot. A megismerés ily módon a gyakorlatba ágyazódik, mely „az objektív szubjektívvé és a szubjektív objektívvé válásának színhelye" (100 o.), aminek megfelelően magának az embernek lényege „a tárgyiasság és szubjektivitás egységében" jelölhető meg.

EZ A KIINDULÓPONT lehetővé teszi egy sor problléma (történelem és szabadság, művészet és társadalmi ekvivalens, munka és gazdaság, mindennapiság és történelem, stb) kérdésfelvetésekben és megoldásokban gazdag, szisztematikus tárgyalását. Ezuttal a társadalmi valóság mivoltával és a műalkotással mint társadalmi valóságszférájával kapcsolatot, s a könyv egyik központi mondanivalóját jelentő gondolatra szeretnénk reagálni.

A szerző a realizmus-vitához hozzászólva teljes joggal jelenti ki, nem lehet e kérdésben addig dűlőre jutni, míg nem tisztázzuk, mit értünk valóságon. Azokkal szemben, akik a szociológizmus álláspontját próbálják érvényesíteni a műalkotások magyarázatában, azt vallja, hogy a társadalmi viszonyok, a gazdaság stb. nem jelentenek a művészettel szemben valamiféle „mélyebb" valóságot. „A költészet nem alacsonyabb rendű valóság, mint a gazdaság: ugyanúgy emberi valóság, bár más fajtájú és más formájú valóság... A költészetet nem a gazdaság szüli, se közvetlenül, se közvetve, hanem a gazdaságot és a költészetet is az ember hozza létre" (96. o) — mondja. Álláspontjának tehát az a lényege, hogy a társadalmi valóság nem más, mint az emberi gyakorlat a maga folyamatában, amely a maga objektív és szubjektív pólusában létezik, s állandóan megteremti e két pólust. A gazdaság az emberi objektiváció elemi rétege, központi szerkezeti eleme, de nem a teljes társadalmi valóság, s nem a társadalmi valóság többi szférájának létrehozója. Csak a műalkotás társadalmi valóságszféraként való elismerése alapján magyarázható, hogy a mű túléli korát, hogy ma is olvassuk Homéroszt, s megcsodáljuk a görög templomot. Ha a Shakespeare-dráma nem lenne „semmi más", mint az osztályharc ábrázolása az eredeti tőkefelhalmozás korában, tehát egy igazságnak csak más módon való, érzéki képekbe öltöztetett megfogalmazása, akkor Kosik szerint felmerülhet a kérdés, „miért kell ezeknek az önmagukban és a művészettől függetlenül is létező társadalmi jelenségeknek *még egyszer* megjelenni a művészetben". (104. o.)

Világos, hogy a Milói Vénusz, a görög templom, a Shakespeare-dráma több, mint társadalmi viszonyok puszta tükörképe, s hogy ezért önálló társadalmi valóságszféraként is létezik, míg pl. az antik pénzdarab, mivel kihullt az emberi viszonyok hálójából, számunkra legföljebb természeti valóságként vagy kordokumentumként jelenik meg. Mivel a társadalmi valóság az objektív és szubjektív egysége — maga a műalkotás, mint társadalmi valóság, nem más mint a szubjektív emberi érzékek tárgyi-objektív létezési módja, a megfelelő emberi érzék pedig a műalkotások szubjektív létezési módja. A szubjektum és objektum ezen egységén kívül tehát a Milói Vénusz csak egy kődarab lenne, mint ahogy a letűnt történelmi korok termelőeszközei szükségképpen csupán kő- és vasdarabként léteznek számunkra, mivel nem alkotják már semmiféle szubjektív erő tárgyi alakját, s így nincs társadalmi valóságuk.

A KONKLÚZIÓ tehát: a művészet nemcsak tükrözi, kifejezi a valóságot, hanem teremti, „s csak annyiban fejezi ki a valóságot, amennyiben alakítja is" (105. o.). S mivel egy adott mű az emberi-társadalmi valóság állandó alkotóeleme marad a benne megrögzített sajátos szubjektum-objektum struktúra révén, egyedülálló szerepe van a valóság feltárásában is.

Kosik mondanivalójának csak egyik aspektusát domborítottuk ki. De talán ennek alapján is érezhető, hogy könyve számot tarthat az ismeretelmélet, a történelemtudomány, az esztétika, az irodalom művelői s a szélesebb közönség érdeklődésére is. Bizonyítja a szerző felkészültségét s a marxista gondolat életerejét, a valóság legszélesebb rétegeinek megragadására, magyarázatára való képességét.

KASSAI KELEMEN JÁNOS